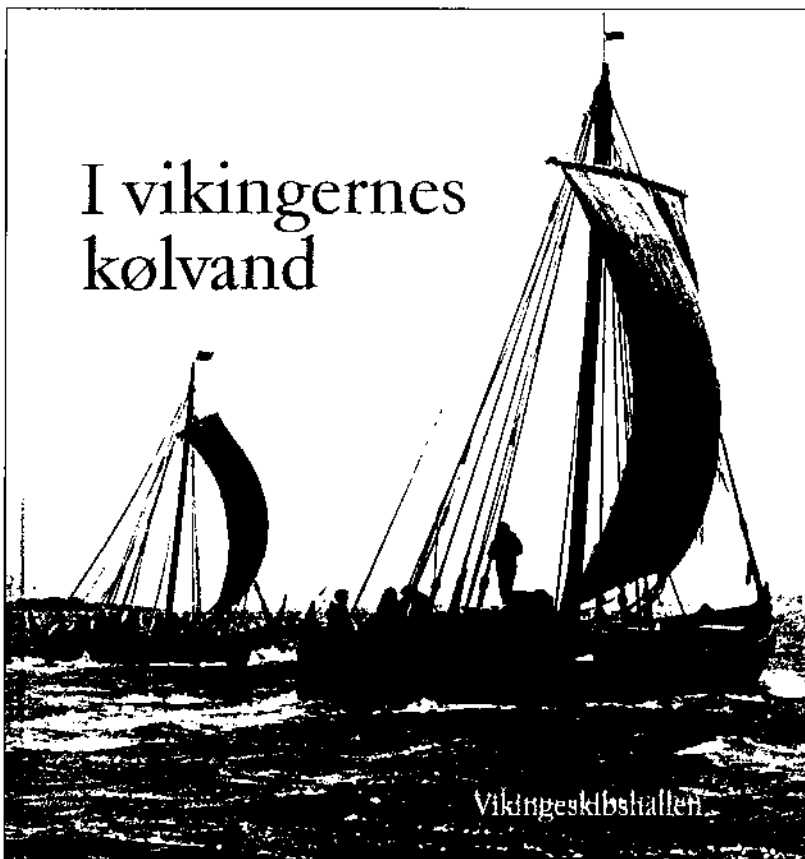

I vikingernes kølvand

Sören Vadstrup, knuten till Vikingskibshallen i Roskilde, har gett ut en bok som populärt berättar om experiment med repliker av vikingatida båtar och skepp i Danmark, Norge och Sverige. I vikingernes kølvand. (Skjern 1993, Vikingskibshallens förlag, 188 sidor, pris ca Dkr 175:-)

Boken går igenom en rad mer eller mindre kända byggen, allt från Magnus Andersens Atlantseglare Viking 1883 till Roskildebygget Helge Ask 1991.

Bildmaterialet är noga utvalt, ofta talande, nästan alltid inspirerande. Vadstrup är själv en god tecknare och hans förklarande skisser, bland annat över termer i skrov och riggning, ger boken pedagogisk tyngd.

Sammanfattningsvis har Vadstrup satt samman en trevlig bok, som bör kunna nå en läsekrets även hos oss trots att den är på danska.

Men allt i boken är inte bra. Vadstrup har visserligen med fyra svenska projekt i sin bok, Ormen Friske, Krampmacken, Arnljot och Helga Holm (som Vadstrup kallar för "Helga") men artiklarna är behäftade

med många sakfel och tvivelaktiga påståenden.

Ormen Friske som byggdes av en grupp medlemmar inom Svenska Frisksportarförbundet (en nykterhetsorganisation - ingen roddklubb, som Vadstrup tror), gick under i en svår storm vid Helgoland 1950. Antalet döda var 15. I den första chockvågen efter olyckan diskuterades alla möjliga orsaker till tragedin och söktes syndabocker. Haveriutredarna slöt sig emellertid (Stockholms Tidningen 13/7 1950) till att en plötslig vädeförsmärning (stormvarning hade inte sänts ut) överraskat besättningen. Ormen Friska hade innan hon gick under ridit ut stormen i 12 timmar.

Vadstrup höjer natalet dödsoffer på Ormen Friska till 40 (!) och anger som trolig haveriorsak att bordet var sågade, inte klivna. Vidare insinuerar han att frisksportarna var dåliga sjömän och som stöd för denna idé anför han ett foto där man ser att skeppet inte är barlastat.

Vadstrups version av Ormen Friskes undergång står i bjärt kontrast till hur han beskriver de ytterst genanta totalhaverierna i Medelhavet 1992 med de dansk/norska prestige-

byggena Dronningen (kopia av Osebergskeppet) och Saga Siglar (kopia av Skuldelev 1). I fråga om dessa har Vadstrup inte ett ord av kritik mot besättning eller konstruktion utan finner bara förmildrande omständigheter (Både Saga Siglar och Dronningen var för övrigt - liksom Ormen Friska byggda av sågat virke. I Saga Siglars fall furu, i Dronningens fall ek).

Medan skeppen försvann i djupet kunde Dronningens och Saga Siglars besättningar till skillnad från Ormen Friskes rädda sig till livet tack vare nödradio, gummiflotter och annan liknande utrustning, som inte fanns tillgänglig 1950.

Expedition Krampmacken, Erik Nyléns färd från Gotland till Svarta Havet 1983-85 är det mest betydande svenska experimentet hittills och behandlas visserligen seriöst av Vadstrup som dock är ytterst slarvig med fakta. Kartan över Krampmackens resa (sid 72) är till exempel felaktig. Rätt är att Krampmacken efter landtransporten från norr till söder över vattendelaren i Karpaterna sjösattes i floden Bodrog (i Slovakien). Därefter gick färden på Tisza genom Ungern och Jugoslavien ner till sammanflödet med Donau. En orska till faktafeLEN är kan vara att Vadstrup inte läst slutrapporten (som Nylén publicerade redan 1987, "Vikingskepp mot Miklagård") utan felaktigt påstår att expeditionens andra etapp ännu inte publicerats.

I Arnljotprojektet (1984-86) stod Vadstrup själv del. Här efterlyser många intresserade med mig en ordentlig publicering, och jag tycker att det är egendomligt när Vadstrup mer än sex år efter det att Arnljot blivit klar konstaterar att "Det er endnu for tidigt at vurdere bådens sejlegenskaber".

Vadstrup tror också att den nära 12 meter långa Arnljot skulle vara lämpligare för en färd i Österled än den 8 meter långa Krampmacken eftersom den förra är "langt lettere". Må vara att Arnljot är klenare byggd, men publicerade uppgifter ger vid handen att båternas skrovvikt är ungefär densamma, ca 800 kilo.

Rune Edberg

Arkeologiska Institutionen vid Stockholms Universitet
106 91 Stockholm